

چرا در ماه‌های منتهی به انقلاب اسلامی هویدا بازداشت شد؟

۱۴ اردیبهشت ۱۴۰۵ ساعت ۱۵:۳۶

خسرو معتضد در این ارتباط می‌گوید روزی که از هاری نخست وزیر شد، فرمانداری نظامی تهران بنا به دستور شاه که می‌خواست مردم را ساکت کند، ۱۲ تن از مقام‌های رژیم سابق را دستگیر کردند. معتضد معتقد است این افراد بیشتر روی نظرات شخصی و دشمنی رقبای سیاسی، دستگیر شدند. با این حال، بازداشت هویدا وجهه و اعتبار عمومی بیشتری داشت زیرا که هویدا در دوران نخست وزیری خود، با بسیاری از فعالان سیاسی و رسانه‌ای برخورد کرده بود و در شکل‌گیری انسداد و اختناق سیاسی رژیم پهلوی تاثیر بسزایی داشت.

یکی از اتفاقات جالبی که در بحبوحه‌ی انقلاب اسلامی رخ داد دستگیری امیرعباس هویدا بود. این بازداشت نه توسط انقلابیون، بلکه به وسیله‌ی خود حکومت پهلوی انجام شد. در واقع، فردی که ۱۳ سال در مقام نخست وزیری بود و بعد از آن نیز به وزارت دربار رسید در عرض مدت کوتاهی بازداشت شد. این در حالی بود که هویدا علیه رژیم پهلوی نیز طغیان نکرده بود و هنوز شخص محمدرضا پهلوی به او اعتماد داشت. با توجه به این شرایط، این سؤال پیش می‌آید که چگونه نخست وزیری که بیشترین میزان صدارت را پس از انقلاب مشروطه یدک می‌کشد در عرض مدت کوتاهی مغضوب سلطنت واقع شده و حتی کار به جایی می‌رسد که بازداشت می‌شود.

در ۱۷ آبان ۱۳۵۷ش، شاه در تلاش برای آرام ساختن شور انقلابی مردم که به سرعت در حال اوج گرفتن بود، دستور بازداشت هویدا را صادر کرد. با این حال، این اقدام نیز امواج خروشان انقلاب را آرام نکرد و شاه از ترس جان خود، در ۲۷ دی ماه ۱۳۵۷ش از ایران گریخت، بدون این که امیدی به بازگشت داشته باشد. او بسیاری از دارایی‌های شخصی از جمله سگ سلطنتی دانمارکی خودش را به همراه برد اما نخست وزیر سیزده ساله‌اش را در زندان تنها گذاشت.^[۱] گذار از شریف امامی به دولت از هاری

شاید یکی از دلایل دستگیری هویدا را بتوان به تشکیل دولت ارتشبد از هاری نسبت داد. در واقع، با روی کار آمدن دولت نظامی ارتشبد غلامرضا از هاری در آبان ۱۳۵۷ش، فضای امنیتی کشور شدیدتر شد و رژیم برای تثبیت قدرت به دنبال نشانه‌ای از قاطعیت بود. بی‌شک یکی از نشانه‌های این قاطعیت بازداشت تعدادی از وزرا و چهره‌های بلند پایه گذشته برای آرام کردن افکار عمومی بود. او حتی برخی از اعضای ساواک را نیز دستگیر و راهی زندان کرد. البته تصمیم‌گیری در مورد بازداشت هویدا را برخی به پیش از دولت از هاری نسبت می‌دهند، با این حال، این تصمیم در دوره‌ی از هاری رنگ واقعیت به خود گرفت.^[۲]

پرویز راجی نیز در همین زمینه می‌گوید: چنین اقداماتی این هدف را دنبال می‌کرد که به مردم نشان دهد مشکل کشور، شاه و ارتش نیست بلکه اقداماتی است که دولت‌های گذشته به اشکال مختلف انجام داده‌اند. در واقع، از هاری قصد داشت با این کار خود

اعتماد عمومی از دست رفته را بازگرداند اما نه تنها در این کار خود موفق نشد بلکه عموم مردم آن را نوعی فریبکاری تلقی کردند.

[۳]

تلاش شاه برای انتقال مسئولیت به اطرافیان

در اواخر سال ۱۳۵۵ش وضع اقتصادی بدتر شد. علاوه بر کسری بودجه و مشکلات مالی دولت، مشکلات تازه‌ای گریبان دولت را گرفت. شمار روزافزونی از نویسندگان و روشنفکران مملکت در نامه‌ای سرگشاده که در بیشتر موارد خطاب آن‌ها شخص هویدا بود دولت را مورد انتقاد قرار دادند. یکی از نخستین کسانی که با قلم خود این جریان را به راه انداخت نامه‌ی سرگشاده‌ی علی‌اصغر حاج سید جوادی بود. پیش از این، در دی ماه سال ۱۳۵۴ش درست زمانی که شاه فساد را به عنوان یکی از مسائل اصلی مملکت مورد انتقاد قرار داده بود، حاج سید جوادی در نامه‌ای شدیدالحن، دولت هویدا را متهم کرد نه تنها با فساد مبارزه نکرده بلکه با دشمنان فساد عناد ورزیده و آنان را سرکوب کرده است. در ماه‌های بعد سید جوادی چند نامه‌ی دیگر نیز نوشت و هویدا را مورد انتقاد شدید قرار داد. البته منظور حاج سیدجوادی نه هویدا بلکه خود شاه بود. با این حال، او مجبور بود که هویدا را مورد خطاب قرار دهد. [۴]

دقیقا به همین دلیل است که شاه نیز فرمان بازداشت هویدا را می‌دهد. در واقع، شاه با این کار خود، قصد داشت مشکلات سی و هفت سال سلطنت خود را به گردن هویدا بیاندازد و او را در پیشگاه مردم مقصر جلوه دهد. به تعبیری، رژیم پهلوی با بازداشت هویدا می‌خواست فرافکنی کند و مشکلاتی که ریشه در چند دهه دیکتاتوری و استبداد داشت را به گردن هویدا بیاندازد. البته این به این معنا نبود که هویدا بی‌تقصیر است و نقشی در مشکلات آن روزگار کشور نداشت بلکه مقصر اصلی باید بازخواست و مورد پیگرد قرار می‌گرفت که رژیم پهلوی هرگز زیر بار آن نمی‌رفت. به خصوص که در فضای بین‌المللی نیز، شاه و اطرافیانش مورد انتقاد شدید سیاسی و رسانه‌ای بودند. [۵]

سعیده پاکروان در مورد توقیف هویدا می‌گوید این تنها ژست حسن نیتی بود که شاه می‌توانست به مخالفان خود نشان دهد. پاکروان در ادامه یادآور می‌شود که محمدرضا شاه خود در ابتدا با دستگیری او مخالف بود با این حال، بیماری شاه و سیر صعودی مشکلات کشور سبب شد این تصمیم در نهایت عملی شود. [۶]

خسرو معتضد در این ارتباط می‌گوید روزی که از هاری نخست وزیر شد، فرمانداری نظامی تهران بنا به دستور شاه که می‌خواست مردم را ساکت کند، ۱۲ تن از مقام‌های رژیم سابق را دستگیر کردند. معتضد معتقد است این افراد بیشتر روی نظرات شخصی و دشمنی رقبای سیاسی، دستگیر شدند. با این حال، بازداشت هویدا وجهه و اعتبار عمومی بیشتری داشت زیرا که هویدا در دوران نخست وزیری خود، با بسیاری از فعالان سیاسی و رسانه‌ای برخورد کرده بود و در شکل‌گیری انسداد و اختناق سیاسی رژیم پهلوی تاثیر بسزایی داشت. [۷]

در مجموع باید گفت که بازداشت هویدا در ماه‌های پایانی سلطنت محمدرضا شاه برآیند عوامل مختلف داخلی و خارجی بود. در فضای بین‌المللی، فشار برای انجام اصلاحات هر روز بیشتر می‌شد. با این حال، شاید مهم‌ترین دلیل دستگیری هویدا را بتوان دست و پا زدن و تقلا برای حفظ نهاد سلطنت دانست. در واقع، رژیم می‌خواست با این کار خود، شوک به بیماری دهد که مدت‌ها پیش قلبش از کار افتاده بود و دیگر امکان بازگشتش به زندگی فراهم نبود.

[۱] عباس میلانی، امیرعباس هویدا و معمای انقلاب ایران، ابوالهول ایرانی، ترجمه: عبدالرضا هوشنگ مهدوی، تهران، نشر پیکان، ۱۳۸۰، ص ۱۷-۱۸.

[۲] سعیده پاکروان، توقیف هویدا، ترجمه: نیما همایون فر، تهران، نشر فروزان، ۱۳۷۸، ص ۱۵.

[۳] پرویز راجی، خدمتگزار تخت طاووس، ترجمه: ح.امهران، انتشارات اطلاعات، چاپ اول: ۱۳۶۴، ص ۲۹۹.

[۴] عباس میلانی، معمای هویدا، تهران، نشر اختران، ۱۳۸۰، ص ۳۷۴.

[۵] اسکندر دلد، زندگی و خاطرات امیرعباس هویدا، تهران، نشر گلفام، ۱۳۷۲، ص ۱۷۲-۱۷۳.

[۶] سعیده پاکروان، پیشین، ص ۱۵.

[۷] خسرو معتضد، هویدا، سیاستمدار پیب، عصا، گل ارکیده، تهران، ج ۲، ۱۳۷۸، ص ۹۵۶.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۵۰۳۲۰/بازداشت-هویدا-اسلامی-انقلاب-منتهی-پای-ماه-چرا/>